
Rada pro spolupráci arabských zemí Zálivu – nový, perspektivní činitel na Blízkém východě

Richard Wagner

V současnosti se na Blízkém východě – a širěji také v celém arabském světě – začíná intenzivněji prosazovat Rada pro spolupráci arabských zemí Zálivu (GCC). V podstatě podle představ zakládajících států GCC – Saúdské Arábie, Kuvajtu, Bahrajnu, Kataru, Sjednocených arabských emirátů (SAE) a Ománu – dosahuje jejich sjednocování integrační formy, dnes stále ještě prakticky nejpropracovanější a neúspěšnější podoby sjednocování států „arabského národa“. V tomto smyslu se výrazně posílila úloha GCC a jejích členských států v globální politice arabských zemí, uskutečňované prostřednictvím společných nadstátních útvarů typu Ligy arabských států (LAS) a poměrně již široké škály podobných organizací a institucí.

GCC není nejmladší nadstátní organizací arabských zemí, protože byla založena již v roce 1981. Na rozdíl od většiny podobných pokusů byla však již od počátku koncipována jako proces tvorby nového faktoru, který by měl a uměl využít tehdy ponejvíce latentních předpokladů k dosažení realisticky formulovaného cíle. Tím bylo vytvořit nový subjekt, zasahující do komplikované a chronicky napjaté blízkovýchodní situace, a to prostřednictvím využití ojedinělého surovinového bohatství (především ropy a zemního plynu), které vlastnily prakticky všechny zakladatelské státy. Z tohoto zorného úhlu je třeba řadit vznik a cíl GCC k prvkům prosazování „arabizace“ nástrojů, působících v širším kontextu islámsko-arabských regionů.

Celá historie Blízkého východu zejména po druhé světové válce je poznamenána nepřetržitým bojem světových mocností a velmocí o panství nad tímto geopoliticky i ekonomicky prvohradým regionem. Tyto snahy dostávaly konkrétní podobu konstituováním tzv. četníků oblasti, tj. mocnostmi ovládaných států, které svou vojenskou, politickou a ekonomickou silou buď zcela ovládly blízkovýchodní vývoj, anebo se na něm mohly významně podílet.

Přítom konkrétní vývoj měl většinou katastrofickou podobu, naplňovanou přímými vojenskými střety. Vytvořením Státu Izrael na Blízkém východě, doprovázeném nepřetržitou ideologickou válkou o „historické vlastnictví posvátné půdy“, byl do oblasti zaset zdroj prakticky nepřetržitého napětí. Ten opakovaně vybuchoval buď přímými vojenskými a násilnými akcemi mezi Izraelci a Araby, anebo střetnutími mezi ostatními státy oblasti, ve svých konečných příčinách přímo spojenými se základním „rakovinovým nádorem“.

Na nové půdě sporů se navíc odbyval již tradiční boj o pozici četníka oblasti. Střídavě – ve spojení se státními vzestupy a pády – tuto funkci plnil Írán (postupně torpédovaný Irákem) a Egypt. Bezprostředně v poválečné době v této rovině nehrál ještě žádnou roli Arabský poloostrov. „Principály“ se nakonec staly supervelmoci – Spojené státy a tehdejší Sovětský svaz –, které vytlačily poválečný vliv Velké Británie a Francie na okraj události. Po komplikovaném vývoji se v době vzniku GCC rýsoval obraz Blízkého východu následovně. Izrael se stal přímou prodlouženou rukou USA, zatímco Írán a Irák inklinovaly více k bloku tehdejšího SSSR. Egypt jako největší a nejmocnější arabský stát oblasti postupně nacházel specifickou cestu mezi dvěma mlýnskými kameny – uvedenými velmocemi. A to vše na jevišti občanské války (1975–1985) a izraelských vpádů do Libanonu, války mezi

Irákem a Íránem (1980–1988) a vzrůstajícího napětí mezi Irákem a Kuvajtem, které přerostlo do přímé války (1990–1991), jíž se na straně Kuvajtu aktivně zúčastnila Saúdská Arábie spolu s přímou mezinárodní vojenskou intervencí proti iráckému agresorovi.

Ekonomicky se arabské sjednocující tendence opíraly především o „výbuch“ revolucí zestátnění (znárodnění) ropného bohatství. Jako houby po dešti se ve všech arabských ropných zemích rodily domácí organizace ovládající přímo těžbu a prodej (a postupně i další fáze ropného cyklu). Začala fáze ropné maný, kdy se vlády těchto států doslova „brodily“ v příjmech z prodeje ropy na mezinárodních trzích, zakonzervovaných konstituováním nadstátních ropných organizací typu OPEC a OAPEC.

Přihlédneme-li k zakládajícím členským státům GCC, zjistíme ještě další prvky, které posilovaly jejich rozhodnutí rázně vstoupit na cestu sjednocování. Ve všech případech šlo o státy s autokraticko-feudálními sociálně-politickými systémy, opírajícími se – i když v rozdílné míře – o islámskonáboženské tradice. I při sebesilnějších centralistických tendencích ekonomického rozhodování musely vlády těchto zemí brát ohled na skutečnost, že islám a jeho svatá kniha korán jsou postaveny na soukromém vlastnictví a podnikání.

Pro GCC a její dokumenty je charakteristické maximalistické formulování cílů, metod a nástrojů už v počátečním období vzniku. Jejich zřetelnost sehrála nesporně pozitivní úlohu vyznačených mantinelů. Avšak jejich maximálnost v konfrontaci s postupnou a nesnadnou realizací se zároveň často stávala zdrojem nedůvěry a přístupu k nim jako k formálním a asi nedostupným představám.

Nakonec se však ukázalo, že tvůrci GCC měli při svém postupu více pravdy než jejich pragmatičtí kritici. V současnosti stojí před námi GCC jako nadstátní subjekt, integrace, která je akceptována nejen v arabském světě jako výraz moderní, rychle se vyvíjející ekonomiky, ale také jako báze, z níž se rodí další prvky nezbytné pro úlohu spolupůrobujícího blízkovýchodního činitele.

Sociálně-ekonomická stránka integrace GCC je v plném souladu s dnes arabským světem obecně přijímanou zásadou ekonomické transformace a privatizace, ústící do rozmachu soukromého sektoru s tržní ekonomikou se silným sociálním a ekologickým akcentem. Současná rodící se smíšená ekonomika s nosným soukromým sektorem a s korigujícím státně-veřejným sektorem je něčím kvalitativně jiným, než s čím jsme se dosud setkávali na arabských trzích. Její modernost, směřující k pojetí hospodářské politiky průmyslově vyspělých zemí světa, zákonitě mění i celou sféru vnějších ekonomických vztahů.

Naučit se ji chápat jako kombinaci souběžného pohybu zboží, kapitálu a know-how činí dnes velké potíže českým firmám, pokoušejícím se zachytit na takovém trhu, respektive se na něm udržet. GCC, která se dnes stává nejdynamičtějším a nejperspektivnějším regionem v rámci arabského světa, je pro nás také významným kritériem, ověřujícím naše schopnosti stát se organickou součástí moderního světového hospodářství.

Jestliže se arabské země a jejich společné organizace a instituce shodují na výše uvedeném pojetí nastupované hospodářské politiky, implicitně vymezují rovněž strukturu a škálu subjektů, s nimiž musíme dnes na těchto trzích počítat. Souhrnně řečeno, nový přístup bude komplikovanější, protože nahradí dosud archaicky jednoduchou komerční vazbu na vládní a státní aparát kombinací styků se soukromým podnikatelem, s jeho funkční organizací (obchodními komorami) a se stávajícími vládními orgány.

Svým způsobem může komplikaci zvyšovat i nepochopení skutečnosti, že se budeme setkávat s širšími integrujícími se celky, a to jak bezprostředně na arabských trzích, tak též včleňováním arabských partnerů do širších mezinárodních struktur (od OBSE přes Evropskou unii až po aktivitu Světového ekonomického fóra). Současně je však možné – při potřebném pochopení existujících výhod – využívat tyto integrující momenty jako nové, efektivní obchodní cesty.

GCC stojí ale před ještě závažnějším aktuálním krokem. Sázka na ekonomický rozvoj a na z něho vyplývající sílu této organizace se ukázala jako správná i s důsledky, které bylo možné pro postavení nové blízkovýchodní moci (potenciálu) předvídat.

Aby mohla GCC sehrávat úlohu nové blízkovýchodní mocnosti, která může do vývoje v oblasti efektivně zasahovat, potřebuje projevit i vojensko-politickou sílu. Předběžně je možné konstatovat, že z tohoto zorného úhlu je koncipování vojenské politiky GCC zatím více záležitostí jejich společných orgánů než jednotlivých členských států.

V kruzích GCC převládá názor, že čas k tomuto kroku již dozrál. Ve prospěch očekávaného pozitivního rozhodnutí se kromě poukazů na dozrání integračního stupně v řadě jiných činností GCC (zejména ekonomických) vyzvedává skutečnost, že členské státy této organizace svými nákupy jako jednotlivé subjekty patří k předním světovým dovozcům vojenské techniky.

Nehledě k přirozeným rozdílům v přístupu, evidovaným u jednotlivých států organizace, jsou zaznamenávána jednání a úvahy v rámci společných orgánů GCC, na nichž se konzultují varianty možných řešení vzniku společné armády. V popředí jsou otázky, týkající se tempa postupu a zejména nevyhnutelnosti přechodu na jednotnou výzbroj a výstroj. Při srovnání posledních nákupů vojenské techniky u jednotlivých členských států se údajně projevují předcházející tajné ústní dohody, koordinující je z hlediska perspektivy společné armády organizace.

Nelze samozřejmě opomíjet ani vliv hlavních firem, dodávajících doposud speciální materiál do jednotlivých zemí Perského zálivu. Přitom zvyšování konkurenčního napětí mezi nimi, které je důsledkem snah orgánů GCC sblížit škálu exportérů těchto komodit do země GCC, eventuálně ji zásadněji přetvářet, by nemělo ujít pozornosti zainteresovaných českých podniků. V této souvislosti se objevuje zajímavá informace, týkající se žádosti Jemenu o vstup do GCC jako řádný člen.

Spory o realizaci myšlenky společné armády, tohoto vojensko-politického kroku, údajně probíhají i na nejvyšších místech organizace, tj. v průběhu summitů a při formování a personálním obsazení specializovaných výborů Nejvyšší rady GCC. Je známo, že schválení údajného předsednictví ománského sultána ve vojensko-bezpečnostním výboru je považováno za výrazné posílení skupiny, zasazující se o co nejrychlejší vznik společné armády.

Sultán Qaboos Bin Said patří totiž k neaktivnějším propagátorům společné armády GCC. Z jeho okolí se na veřejnost dostávají mnohé zajímavé informace, argumentující ve prospěch takového kroku. Přitom jejich význam je do značné míry určen skutečností, že ománský sultán je i v rámci GCC považován za osobnost, která umí své názory nejen formulovat, ale také realizovat.

Je např. poukazováno na možnost vcelku bezproblémového přechodu ke společné armádě organizace, pokud by měla okolo 160 000 mužů. Podle dostupných informací dosahuje totiž součet osob, sloužících v armádách jednotlivých členských států GCC zhruba stejného počtu.

Velikost armády

Stát	Počet mužů
Saúdská Arábie	73 500
SAE	43 000
Omán	21 500
Kuvajt	15 000
Bahrajn	2 800
Katar (jen garda)	1 000
Celkem	156 000 – 160 000

Poznámka: Údaje jsou odvozovány od tzv. normálního stavu.

Tento údaj je spojován s orientačními čísly o armádách blízkovýchodních států, které jsou řazeny k tzv. určujícím. Podle nich tzv. normální stav činí u Egypta 445 000 osob, u Iráku 800 000 až 1 mil., u Iránu okolo 650 000 a u Izraele 141 000. Vzhledem k ekonomickému i kapitálovému potenciálu zemí GCC lze předpokládat, že budoucí společná armáda GCC bude mít podstatně větší počet vojáků.

Charta Rady pro spolupráci arabských zemí Zálivu byla slavnostně podepsána nejvyššími představiteli šesti zakládajících států dne 25. května 1981 v Abu Dhabí. Podstatou zvláštních vztahů mezi členskými státy této organizace je existence společných rysů a podobných společenských systémů, vycházejících z islámu. O tuto skutečnost se opírá přesvědčení, že obyvatelé zemí GCC mají stejný společný osud, a tedy i jednotu cílů. Tato základna umožňuje koordinaci, kooperaci a integraci zemí organizace, přičemž celý uvedený proces směřuje k lepší budoucnosti „arabského národa“. V tomto smyslu je Charta Rady pro spolupráci arabských zemí Zálivu v plném souladu s Chartou Ligy arabských států a vzájemně se podmiňují.

Společný postup zakládajících členských států GCC má pokrývat skutečně všechny stránky společenského i individuálního života státu a obyvatel. Přitom se však od počátku zdůrazňuje, že zvolený postup má kryt celou škálu existence postupně a postupovat od nejdůležitějších stránek k méně důležitým. Při určování významu (důležitosti) se má přihlížet jak k aktuálnosti potřeby, tak i k existujícím podmínkám.

Fázování vývoje nebylo časově označováno, ale následující historie – i s přihlédnutím k událostem, k nimž v jednotlivých časových úsecích došlo – fakticky člení vývoj GCC víceméně na pětiletá období:

- 1981–1986,
- 1986–1991,
- 1991 až do současnosti.

GCC na rozdíl od většiny dosavadních nadstátních arabských organizací a institucí našla optimální vyváženost mezi ideologicko-náboženskými premisami a realitou. Pozoruhodná je rovněž snaha realisticky oceňovat jednotlivé faktory a jejich vliv. To se týká jak politicko-náboženské stránky, jmenovitě formování hrází proti největšímu nebezpečí islámských a arabských zemí – proti fundamentalistickému terorismu –, tak i „odvažování“ míry reality při formulování sociálních a ekonomických činitelů. K pozitivům patří též soustavné realistické oceňování významu a funkce ekonomických programů, prezentovaných orgány GCC a vládami jednotlivých členských států.

Základní úkoly GCC obsažené v její Chartě:

- * výsledkem koordinace, integrace a vzájemných vztahů mezi členskými státy je dosažení plné jednoty nově se rodícího subjektu;
- * prohloubit a posílit vztahy, styky a sféry kooperace obyvatel členských států na nejrůznějších úsecích;
- * postupně dosáhnout stejných, respektive podobných pravidel v oblasti ekonomických a finančních záležitostí, v obchodě, ve clech a v komunikacích, ve školství i v kultuře, v sociální a zdravotní politice, v informacích, v turistice, jakož i v legislativních a administrativních záležitostech.

Velký význam je přisuzován podpoře vědy a výzkumu, jmenovitě na úseku průmyslu, těžby, zemědělství, jakož i vodních a živočišných zdrojů. Bezprostředním úkolem bylo vybudování uceleného systému vědeckého výzkumu.

Pokud jde o formy spolupráce, stojí v popředí vytváření joint ventures v prvním období zejména mezi členskými státy a jejich podniky. Postupně se má této formy používat i pro podnikání se zahraničními partnery. Strukturální osou ekonomického systému musí být soukromý sektor a jeho posilování. Tato orientace není v žádném případě v rozporu s vlivem státu na společenský i individuální život, tedy ani s vývojem a působením veřejného sektoru v národním hospodářství.

Organizačně byly vytvořeny následující orgány:

- Nejvyšší rada (Supreme Council) a její výbory,
- Rada ministrů,
- Generální sekretariát v Rijádu.

První oblastí, na niž GCC zaměřila svou pozornost, byla ekonomika. Již 8. června 1981 byl podepsán významný dokument – Společná ekonomická smlouva –, který byl označen jako prioritní báze budoucí všestranné jednoty členských států organizace. Jak jsem již upozornil výše, typická pro představitele nově vzniklé GCC byla orientace na velmi konkrétní určení nejen cílů, ale též metod a nástrojů k jejich dosažení.

V popředí obsahu Společné ekonomické smlouvy je volný export a import všech zemědělských, živočišných a průmyslových produktů, jakož i přírodních zdrojů národního původu jednotlivých členských států. Ty nepodléhají žádným pravidlům omezujícím jejich pohyb. S každým produktem členských států je v rámci GCC zacházeno jako s produktem dané jednotlivé země. Jsou rovněž plně osvobozeny od cel a dalších pravidel běžně omezujících pohyb cizího zboží v mezinárodním obchodě. Totéž osvobození se týká také různých plateb a poplatků (např. za skladování, překládání). S každým výrobkem z jakéhokoli členského státu GCC se jedná jako s domácím výrobkem. Přitom za produkt národního původu se považuje každý, jemuž byla v členské zemi přidána hodnota nad 40 % celkové hodnoty, eventuálně produkt ze společného podnikání s cizími partnery, kde domácí vlastník kontroluje minimálně 51 %.

Velmi podrobně jsou určovány celní podmínky, jakož i další podmínky podobného typu i vůči zboží z třetích zemí s cílem dosáhnout jednotné míry v celé GCC. Za významné se považuje dosažení jednotných cel, která mají mít z hlediska členských států co nejnižší úroveň. Totéž se týká dopravního systému a poplatků.

Členské státy GCC mají koordinovat svou obchodní politiku vůči třetím zemím s cílem vyrovnávání vzájemné obchodní bilance a zefektivnění ve prospěch zemí GCC.

Rovněž pohyb kapitálu, pracovních sil a vlastnictví je bez omezení. Každý tento prvek má stejnou právní platnost i ochranu v každém členském státě bez ohledu na to, ze kterého z nich pochází. V této souvislosti se zdůrazňuje úloha soukromého sektoru a opakovaně také podoby joint ventures, která by mohla napomoci k jeho rozšiřování a upevňování v každé zemi organizace.

Koordinace se týká rovněž vypracovávání a uskutečňování rozvojových plánů. Při jejich koncipování musejí mít státy stále na zřeteli hlavní cíl – dosáhnout co nehlubší ekonomické integrace GCC. Koordinace plánů se musí týkat především všech aspektů ropného průmyslu, včetně těžby, rafinace, marketingu a cenové politiky. Totéž se musí uplatňovat i v průmyslu zemního plynu a všech energetických zdrojů. Společná politika členských států v těchto oblastech je prioritní, přičemž musí umět reagovat na události mimo vlastní organizaci a musí aktivně působit v mezinárodních i specializovaných organizacích.

Velký důraz je kladen na technickou a technologickou spolupráci zemí GCC. Tato oblast je již ve Společné ekonomické smlouvě velmi podrobně popisována ze všech hledisek a úkolů. Svým obsahem sem patří také ty její části, které se týkají dopravy a komunikace.

Pro potřeby urychlení a zajištění ekonomického rozvoje zemí GCC, ale rovněž pro optimalizaci vztahů se zahraničními partnery ze třetích zemí Společná ekonomická smlouva akcentuje spolupráci členských států ve finanční a měnové oblasti. Zde se členským státům přímo ukládá povinnost směřovat k vytvoření jednotné investiční politiky. V jejím rámci by vnitřní i zahraniční investice měly být orientovány nikoli podle zájmů jednotlivých, respektive zahraničních investorů, ale bezvýhradně podle potřeb vývoje a budoucnosti organizace jako celku.

Dosahování koordinace ve finanční, měnové a bankovní politice zemí GCC se musí projevovat také v úzkých stycích všech ústředních bank, jakož i nejrůznějších kapitálových a měnových institucí jednotlivých členských států. Cílem, i když přirozeně dlouhodobým je dosažení jednotné měny organizace.

Jednotný má být rovněž postup zemí GCC, pokud jde o mezinárodní a regionální rozvojovou pomoc.

Od počátku je kladen důraz na činnost společného Generálního sekretariátu, který dostal za úkol nejen koordinovat činnost existujících či rodících se orgánů GCC, ale také aktivně zpracovávat představy a plány, vznikající v jednotlivých členských státech, včleňovat je do širší politiky v rámci GCC a v neposlední řadě je zpětně ze společných orgánů ovlivňovat. Generální sekretariát nemá být jen pouhým byrokratickým aparátem, přemílajícím obecné zásady a informace, ale má se stát aktivním hybatelem vývoje organizace. Tato skutečnost v následujících letech ovlivnila povahu a obsah jeho činnosti natolik, že se v přístupu k jakékoli sféře působení GCC i jednotlivých členských států nelze obejít bez znalostí materiálu i představ tohoto centra.

Je možné konstatovat, že aktivita členů a orgánů GCC nepolevila ani v následujících letech. Počet usnesení a nařízení, proudících z různých orgánů GCC, přeměnil první pětileté období existence v „zával“ opatření, která jsou někdy kvantitativně až nepřehledná.

Za prioritní můžeme považovat mj. vznik Gulf Investment Corporation z roku 1982. Bylo dohodnuto, že jeho základní kapitál bude činit 2 mld. \$ a že bude průběžně doplňován jednotlivými vklady členských států.

Souhrnně můžeme charakterizovat jednání předcházející vzniku, vznik i činnost GCC bezprostředně po založení jako relativně promyšlené, na rozdíl od běžných arabských zvyků realistické a v hlavních směrech nosné.

* * *

Pro pochopení pojetí GCC, které mu vtiskli její zakladatelé, je užitečné se stručně zastavit u zpráv, hodnotících první pětileté období existence (1981–1986) z hlediska hlavních jevů sjednocování. Většinou jde o zprávy Generálního sekretariátu a o vystoupení Abdulla Y. Bishara, generálního sekretáře, při různých významných příležitostech.

Odbor pro informace Generálního sekretariátu GCC vybral z velkého množství materiálů ty, které představitelé organizace považovali za typické pro charakteristiku podstaty a směřování jimi založeného sdružení. V časové posloupnosti se v materiálech kladl důraz na následující skutečnosti.

Především se zdůrazňovalo, že GCC vznikla v roce 1981, tedy jen 10 let poté, kdy z Perského zálivu odešly poslední jednotky Britů, kteří zanechali oblast v chaosu a v nejistotě. Již sám akt vzniku GCC, jenž následoval po mnohaletém jednání, odstraňoval pobritské vakuum. I když neměl a ani nemohl mít za následek okamžité změny v celém systému zakládajících členských států, a tím i celého regionu, přinesl viditelné změny v politické i mezinárodněpolitické atmosféře. Byla to cesta od chaosu a nejistoty ke stabilitě a důvěře.

Zcela novým prvkem se stala skutečnost, že nositeli tohoto pozitivního vývoje byli sami Arabové, obyvatelé Perského zálivu, v čele se svými představiteli. Jinými slovy řečeno, došlo k arabizaci této oblasti, k nástupu cesty k nezávislosti a k přechodu k arabským prioritám jako určujícím. I když GCC neměla po ruce odpověď na všechny otázky, týkající se vývoje v Perském zálivu, přinesla potřebnou důvěru a svou filozofií konfederace, směřující k všestranné jednotě členů, zasadila prvek stability a důvěry v budoucnost.

K pozitivům oceňovaným především arabskými zeměmi Perského zálivu, ale stále více také dalšími částmi „arabského národa“ se řadí rovněž orientace na ekonomickou a sociálně-ekonomickou spolupráci jako výchozí bázi dalších očekávaných a oznamovaných změn.

Velmi brzy se rovněž ukázalo, že vznikem GCC se konstituuje nový prvek blízkovýchodní historie, prvek, který do ní prakticky hned od svého počátku zasahoval. Opakovaně se zdůrazňovalo, že GCC vnesla do oblasti tolik potřebný moment pragmatismu, odmítání rigidity ideologické fantazie a nerealistického přístupu k existujícím problémům. Z podpůrné úlohy arabského světa se stal princip arabské iniciativy jako řešitele především otázek, týkajících se Perského zálivu a v širším pojetí i arabského světa jako celku.

Úkoly GCC vycházely mj. z poznání, že se rivalita regionálních mocností o kontrolu nad oblastí stala hlavním zdrojem nestability. V této rovině sehrál po odchodu posledních koloniálních jednotek z Perského zálivu zvláště negativní roli destabilizátora Írán, a to nejdříve jako šáhovské otevírání oblasti zahraničním mocnostem, později jako základna pro islámský fundamentalismus se všemi jeho destrukčními důsledky. Pokud šlo o druhé velké vnější nebezpečí pro budoucnost Perského zálivu, je za něj považována rivalita supervelmocí. Zvláště falešnou se stala úloha Spojených států, které se postupně orientovaly na podporu Izraele a na podcenění přátelských vztahů s arabskými silami v této oblasti.

Ekonomika sjednocujících se států Perského zálivu byla od počátku známa svou silnou a stále se obnovující finančněkapitálovou základnou, mající své kořeny v obrovském ropném a plynovém bohatství těchto zemí. To umožnilo, aby např. Gulf Investment Corporation se sídlem v Kuvajtu získal potřebné množství investičněschopného kapitálu, a to na základě rozhodnutí Rady ministrů z 30. listopadu 1983, vkládajícího požadovanou částku 2,1 mld. \$ do jejich pokladen.

Již na začátku osmdesátých let byl oficiálně oznámen cíl GCC – dosáhnout k roku 1990 fungujícího společného trhu. Za první důležitý krok k jeho realizaci je možné považovat rozhodnutí Rady ministrů z března 1983 o zrušení všech celních a dalších poplatků za domácí zboží při jeho pohybu z jednoho členského státu do druhého. V březnu 1984 byl učiněn další krok v tomto směru, který posílil společné postupy v konkurenčním boji zboží zemí GCC na zahraničních trzích.

Poprvé v historii arabských států Perského zálivu se uskutečnilo centrální plánování, zahrnující všechny členské ekonomiky. Od rozhodnutí ministrů průmyslu z 13. prosince 1983 koordinovat a centralizovat průmyslové plánování i společné postupy ve střednědobé a dlouhodobé strategii neuplynula příliš dlouhá doba k takovému postupu, zahrnujícímu prakticky všechny sektory hospodářství. Tím skončila éra rivality a dublování průmyslových projektů v zemích GCC. Současně se touto cestou vytvořila i silná domácí fronta nejen ve vztahu k domácímu rozvoji, ale též ve vztahu k zahraničnímu obchodu. Individuální chování ekonomických nositelů v členských státech začalo být postupně nahrazováno kolektivním přístupem, řízeným institucemi organizace.

Pokud šlo o regionální zaměření sjednocujících se ekonomiky zemí GCC, vyzvedávala se především potřeba skloubit všearabskou obchodní a ekonomickou prioritu s významem, který pro ně mají evropské trhy. Plánovalo se zahájit obchodní spolupráci zemí GCC s Evropou, a to nejdříve v obchodě s petrochemickými produkty a postupně s celou širokou škálou komodit.

Opakovaně se poukazuje na nedostatek pochopení Spojených států, pokud jde o GCC a vůbec o nezbytnou arabizaci stále širší sféry blízkovýchodních jevů. Jedním dechem se zdůrazňuje, že pro GCC je obchod nejen zdrojem kontaktů a zisků, jako je tomu u zahraničního přístupu, ale že je na prvním místě mostem k mezinárodnímu porozumění. V tomto duchu se GCC jednoznačně přiřazuje k diplomacii nezúčastněných zemí.

Ukazuje se, že se orgány a představitelé GCC v období po vzniku a po přijetí základních dokumentů zaměřili dvojím směrem. Především na doplňování struktury organizace vytvářením nejrůznějších výborů, komisí a pracovních skupin. Současně vymezovali organizaci stanovisky k jednotlivým institucím (zejména v arabském a islámském světě) a k hlavním mezinárodním otázkám a záležitostem. Tato (ponejvíce extenzivní) aktivita GCC pomohla sice pochopit principiální postavení nového sdruženého subjektu, ale málo říkala o konkrétních plánech a programech.

Poměrně brzy se potvrdilo, že GCC se svými členskými státy a představiteli je skutečně novým, moderním a v dosavadním arabském vývoji atypickým jevem. Sekretariát GCC se obklopil odborníky z jednotlivých členských států a za účinné podpory vládních orgánů zpracoval studii o historii, stavu a budoucnosti průmyslového rozvoje GCC. Tato studie se zaměřila na základní stránku plánované industrializace, a to na její zdrojové zajištění. Generální sekretariát GCC zveřejnil rozsáhlou studii pod názvem *The Resource Base for Industrialization in the Member States of GCC* v roce 1985. Její význam spočívá přede-

vším v tom, že jde o materiál, který má dosud svou platnost a o nějž se musí opírat každá koncepce zahraničního partnera, předpokládající konkrétnější formulování ekonomické a obchodní spolupráce s GCC a s jejími členskými státy. I když je přirozeně platnost konstatování a závěrů v uvedeném materiálu relativní, protože – jak ukázu dále – není vždy plně respektován industrializačními plány jednotlivých členských států, zůstává až do dnešních dnů zastřešujícím programem organizace jako takové. Jinými slovy řečeno, při marketingové analýze ekonomiky jednotlivých členských států GCC se nemůžeme obejít bez znalosti uvedené studie organizace.

Po přijetí nejvyššími orgány GCC se zmíněná studie stala závaznou pro všechny členské ekonomiky. Poprvé se tak mj. objevily materiály, které hodnotily jednotlivé členské ekonomiky ze stejného zorného úhlu a podle stejných kritérií. V mnoha případech se jednotlivé členské státy a jejich plánovací orgány dozvěděly o svém hospodářství poznatky, které dosud neznaly, anebo které jinak – nesprávněji – interpretovaly.

Tvůrci studie spatřovali její význam i v širších mezinárodních souvislostech. Potvrdili svůj názor také tím, že studii předložili rovněž Organizaci OSN pro průmyslový rozvoj (UNIDO). Tímto krokem potvrdili její závaznost též pro zahraniční zájemce o spolupráci s GCC a s jejími jednotlivými členy.

Pro pojetí studie a její pochopení jsou rovněž důležitá východiska, která byla zvolena. Na prvním místě se potvrzuje trvající platnost Společné ekonomické smlouvy z roku 1981 (viz výše), jejího zaměření a závěrů. Studie plně akceptuje jako další výchozí bod skutečnost, že hlavním cílem zakládajících zemí GCC je zajistit podstatně efektivnější využití jejich dosavadního ropného bohatství tak, aby byl možný vysoký životní standard vyplývající z tohoto bohatství i pro budoucí generace. Zdůrazňuje, že tento cíl nemůže být uskutečněn okamžitě, ale jedině plněním promyšlených plánů zemí GCC, jejichž cílem bude realizovat takovou diverzifikaci jejich ekonomiky, která ve svých důsledcích udrží vysoký životní standard obyvatel i v budoucnu po předpokládaném poklesu ropné nabídky. A tento úkol musí být splněn v průběhu několika příštích desetiletí. A konečně studie zdůrazňuje, že vlastně poprvé v historii členských států dochází k seriózní analýze, z níž může vycházet odpovědná budoucí ekonomická strategie.

Odhlédneme-li od konstatování a údajů, které jsou nám v současnosti obecně známé, respektive které jsou zastaralé, poukazuje studie na jevy, které prakticky přetrvávají až do dnešní doby a k nimž musíme i nyní přihlížet. V popředí pozornosti jejich autorů je především velmi komplikovaná situace v lidských zdrojích GCC. Zdůrazňují, že tempo růstu obyvatel (a to včetně tzv. domácích) je vyšší než tempo hospodářského rozvoje, které by jejich vzrůstající počet bylo schopné absorbovat. Přitom většina obyvatel je věkově velmi mladá a málo odborně kvalifikovaná. Spolu s relativně velkým počtem pracovních sil, pocházejících z jiných, ponejvíce arabských či islámských zemí (a tento příliv zahraničních pracovníků bude pokračovat), přerůstá celý problém do mimoekonomických rozměrů. Aniž by studie nebezpečí radikalizace nezaměstnaných mladých lidí přímo označovala za nebezpečí ideologicko-náboženského charakteru (muslimský fundamentalismus a terorismus), považuje uvedený problém pro země GCC za prvořadou prioritu.

I když se země Perského zálivu již dlouhou dobu snaží diverzifikovat svou ekonomiku a zmenšit svou závislost na ropě, výsledky nejsou příliš povzbuzující. Z tohoto hlediska vytvoření GCC, a tím i vytvoření širšího společného trhu bylo všemi představiteli zakládajících států označováno jako významný krok k řešení. Údaje, podle nichž na začátku osmdesátých let byly země vstupující do GCC plně závislé na ropě (v průměru okolo 60 % jejich hrubého domácího produktu), jsou alarmující. Varující je rovněž skutečnost, že se ropná závislost promítá také do struktury exportu (72 % celkového zahraničněobchodního obrátu), a tím i do určení, s kým je možné zahraniční obchod těchto zemí uskutečňovat. Tím se podstatně zužuje odbytová, ale též dovozní regionální struktura.

Další z priorit, obsažených ve studii, je situace ve vodním hospodářství členských států. I v tomto případě se považuje řešení této kritické situace za bezprostředně naléhavé. Ve

spojitosti s vodou se označuje i celé zemědělství členů za technicky nedokonale vybavené a silně pokulhávající za potřebami obyvatel.

V závěru studie zdůrazňuje, že GCC je v ideální pozici posílit členské státy v zahájení masivního a koordinovaného programu restrukturalizace ekonomiky oblasti. Aniž by se přeháněly časové a věcné výhledy, jsou tvůrci studie i ti, kdož ji shledali na nejvyšších orgánech GCC akceptovatelnou, přesvědčeni o tom, že společným postupem lze výrazně zkrátit a zefektivnit proces vytvoření nové, společné a moderní ekonomiky se všemi znaky, jež má ekonomika v průmyslově vyspělých zemích světa.

Nedlouho po rozsáhlé studii o průmyslovém vývoji vydal Generální sekretariát GCC zvláštní materiál, týkající se dopravy. Ten je pozoruhodný tvrzením, že dopravní infrastruktura v GCC roste tak rychle, že „statistické údaje o úrovni aktivity v tomto hospodářském sektoru zůstávají velmi často za dosaženým pokrokem“. Při podrobnějším rozboru základních forem dopravy v zemích GCC (letecké, námořní, automobilové, železniční a pipeline) se nepřímou uznává, že velký vliv na uvedeném tempu měly zahraničněobchodní aktivity. Přitom se poukazuje na pozitivní působení vnějších hospodářských vztahů mezi organizace a doporučuje se, aby dosažené zkušenosti z této oblasti byly co nejdříve využity i v dalších ekonomických sektorech.

I když asi nelze dávat toto doporučení z vývoje dopravy v organizaci do souvislosti s materiálem, který požaduje urychlené přijetí ucelených a jednotných opatření, ulehčujících investice zahraničního kapitálu do ekonomiky GCC, je třeba zvážit, zda se zde přece jen neskrývají určité možné vazby.

Koncem osmdesátých let (v březnu 1989) schválila Rada ministrů materiál Unified GCC Roreign Capital Investment Regulations. Při celkově zjednodušujících právních a dalších pravidlech, týkajících se investování zahraničního kapitálu do ekonomik zemí GCC, se za cíle této politiky určují:

- * sjednotit pravidla investování tak, aby zahraniční kapitál byl postaven naroveň domácím investorům;

- * sjednotit celý systém právních předpisů ve všech členských zemích, posilující již přijatou zásadu, podle níž každý z investorů, který působí v jakémkoli členském státě, má možnost působit i v dalších zemích organizace;

- * koordinovat dosavadní politiku vlád jednotlivých členských států v oblasti zvýhodňování zahraničního kapitálu tak, aby se orientoval do prioritních oblastí a sektorů;

- * jednotně postupovat v programu minimalizace závislosti na zahraničních investorech a naopak zvyšovat svůj podíl na společných investicích, včetně určování podílu ze zisků, dosažených na třetích trzích prodejem výrobků ze společných investic v zemi GCC;

- * zvyšovat podíl domácích manažerů na řízení společností, na jejichž kapitálu se podílí zahraniční partner.

Za přelomový je považován i 6. summit zemí GCC, konaný v září 1985 v Ománu. V jeho průběhu byly schváleny základní dokumenty ke společnému plánování, k jednotné strategii průmyslového rozvoje a ke společné zemědělské politice. Nejvyšší rada GCC svými rozhodnutími posunula dosavadní obsah a pravidla, obsažená v předcházejících jednáních tohoto orgánu, v následujících směrech:

- * jednotný postup v ekonomické strategii, zahrnující všechny sektory národního hospodářství, je nejen možný (po rozsáhlé práci ekonomických analytiků a statistiků, která konečně dala jasnější obraz ekonomické skutečnosti ve všech členských státech), ale i nezbytně nutný (registrováním zvýšené efektivity společných ekonomických akcí i s přihlédnutím ke komplikované situaci na mezinárodních ropných trzích);

- * znovu potvrdila určení základních priorit, obsažených již v předcházejících závěrech nejvyšších orgánů GCC, což ilustruje od počátku správný přístup jak k celkové společné ekonomické strategii, tak i k vymezení jejího mantinelů, metod a nástrojů dalšího postupu;

- * je třeba rozšířit sociální, školskou a zdravotní sféru jako organické součásti celého společného postupu, protože bez souběžného řešení narůstající problematiky v uvedených

i dalších oblastech, zahrnovaných pod označení sociálně-kulturní sektor, se může každý neadekvátní pohyb ve vlastní ekonomické sféře stát nebezpečně výbušným;

* mimořádná pozornost musí být v současnosti věnována soukromému sektoru a jemu vlastním organizacím a institucím, soukromý sektor musí dostat větší možnost se podílet na veškeré ekonomické aktivitě členských států i orgánů GCC a jeho vliv se musí podstatněji odrážet ve formování vládní politiky;

* v této souvislosti se musí podstatně prohloubit a rozšířit úloha obchodních, průmyslových a zemědělských komor v zemích GCC, což se musí týkat nejen sběru a zpracování dat a potřebných údajů, ale také spoluodpovědnosti a spoluúčasti na vymezování možností investic, na podpoře a zpracování projektů a na pomoci předcházet možným potížím, hrozcím podnikům v celé oblasti GCC.

Koncem osmdesátých a začátkem devadesátých let se začíná projevovat vyhlášená úzká spolupráce všech špičkových ekonomů a ústavů v zemích GCC s jejich orgány, jmenovitě s Generálním sekretariátem. Objevily se i první serióznější analytické práce, na nichž orgány GCC spolupracovaly s předními institutů členských států. Předností těchto studií je především podstatné zvýšení věrohodnosti uváděných údajů a z nich vyplývajících závěrů. Velkým pokrokem bylo vypracování srovnatelných kritérií statistik, dosud používaných v jednotlivých členských státech, což umožnilo zpracování prvních souhrnných studií zahrnujících všechny země GCC. V neposlední řadě bylo proto nyní postupně možné nalézat srovnatelné postupy v relacích zejména s materiály, prezentovanými seriózními mezinárodními organizacemi, včetně prvních pokusů o srovnatelnost s takovými světovými institucemi, jako byl GATT a další, v nichž země GCC nebyly členy.

Zmenšily se rovněž časové rozdíly, takže např. v materiálech, vydaných v letech 1992/1993 byly již zahrnuty ověřené údaje za rok 1991. I když je i nadále nutné pracovat s materiály GCC v mnoha směrech s větší opatrností, přece jen je již nelze zahrnovat do utilitárně ideologických číselných řad. Zkrácení časového rozdílu mezi rokem publikování a posledním rokem statisticky vykazovaným nás sice nezbavuje orientace na hledání trendů a tendencí, avšak postupně se stávají mezinárodně akceptovatelným materiálem.

Ve studii GCC Main Economic Indicators 1992–1993 jsou údaje o ekonomice členských států GCC natolik očištěné od zkreslujících faktorů, že je můžeme považovat za novou, významově vyšší základnu k poznání skutečné situace.

Pokud jde o ropu a zemní plyn jako o stále určující ekonomické činitele zemí GCC, konstatuje se, že se oblast GCC dosud opírá o mezinárodně uznávaný význam ropy i plynu. Celkové ověřené zásoby ropy GCC představují okolo 45 % světových zásob (rok 1991). U zemního plynu tento podíl činil ve stejném roce okolo 13 %. Na rozdíl od těchto skutečností registrujeme u zemí GCC neúměrně malý podíl na světové produkci těchto surovin – okolo 20 % u ropy a necelých 6 % u plynu. Podstatně horší jsou údaje, týkající se významu zemí GCC ve světovém srovnání produkce a spotřeby výrobků rafinérií. S výjimkou Kuvajtu, kde se válka s Irákem negativně podepsala na všech ukazatelích tohoto sektoru, příjmy zemí GCC zůstaly stabilní a byly v podstatě stejné jako v roce 1990.

Zajímavý je i údaj o podílu zásob ropy ve srovnání se světem. Ověřené zásoby v zemích GCC dokonce ve srovnání s rokem 1981 stouply, a to ze 40,08 % na 42,52 %. Ještě významnější jsou údaje o životnosti ověřených zásob ropy a zemního plynu zemí GCC v porovnání s průměrnou roční produkcí (viz následující tabulka).

Rok	Bahrajn		Kuvajt		Omán		Katar		Saúd. Arábie		SAE	
	Ropa	Plyn	Ropa	Plyn	Ropa	Plyn	Ropa	Plyn	Ropa	Plyn	Ropa	Plyn
1981	12	53	165	155	21	26	23	270	46	64	59	41
1991	5	20	1334	85	16	139	32	494	88	81	113	171

V roce 1991 dosáhl export ropy ze všech členských států GCC (i přes pokles u Kuvajtu a u Bahrajnu) 9 266 mil. b/d, když v roce 1982 činil 7 675 mil. b/d. Stoupl dokonce i export produktů rafinérií zemí GCC, a to na 1 651 tisíc b/d, když v roce 1981 to bylo jen 1 093 tisíc b/d.

Přirozeně stoupl také výnos z prodeje ropy na mezinárodních trzích a ve sledovaném roce 1991 představoval obrovitou částku 64,9 mld. \$. Daleko méně pozitivní je však obraz o podílu exportu ropy na celkovém exportu jednotlivých členských států (v následující tabulce jsou vedeny údaje v %).

Rok	Bahrajn	Kuvajt	Omán	Katar	Saúd. Arábie	SAE
1981	92,9	87,6	94,1	94,0	99,3	97,9
1991	78,6	90,9*	87,0	95,4	96,6	69,6

* Údaje za rok 1990.

Desetiletí snah diverzifikovat ekonomiku zemí GCC přineslo tedy sice určitý pozitivní vývoj (snížení ropného podílu), avšak vzhledem k intenzivní kampani nepovažují představitelé GCC uvedený vývoj za uspokojivý; snad jen skutečně výrazný pokles u SAE.

Hrubý domácí produkt rostl u všech zemí GCC (s výjimkou nízkého poklesu o 2 % v roce 1991 k roku 1990 u Bahrajnu). Nejvyšší přírůstky v ročním importu zaznamenal v roce 1991 Omán, a to o 41 %, a Saúdská Arábie o 38 %. Export v roce 1990 nejvíce stoupl u Saúdské Arábie, a to o 57 %, a u Bahrajnu – o 33 %. Přitom všechny členské státy (s výjimkou Bahrajnu) zaznamenaly velká bilanční aktiva, především Saúdská Arábie ve výši 21,7 mld. \$ v roce 1991.

Největším zahraničněobchodním partnerem GCC byly i nadále členské státy Evropské unie. V roce 1990 obchodní obrat mezi nimi dosáhl 34 mld. \$ a okolo 20 % celého exportu Evropské unie směřovalo do zemí GCC.

Z dalších zajímavých údajů studie uvádí velký objem hrubého domácího produktu v přepočtu na jednoho obyvatele, pohybující se v rozmezí 7–20 tis. \$. To na druhé straně ukazuje na dosud velké rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých zemí GCC. Vedle výše uvedených více než 20 tis. \$ v případě SAE dosahuje tento ukazatel 7,5 tis. \$ v Saúdské Arábii a 6,9 tis. \$ v Ománu.

Velké jsou také rozdíly v počtu obyvatel. GCC jako celek vykazovala v roce 1991 počet přesahující 21 mil., přičemž se počet obyvatel Saúdské Arábie pohyboval okolo 14,5 až 15 mil., zatímco u ostatních byl řádově nižší (Kuvajt 2,2 mil., SAE 1,6 mil., Omán 1,5 mil., Bahrajn 0,52 mil. a Katar 0,5 mil.). Tato skutečnost je velmi často důvodem určitého napětí mezi Saúdskou Arábií a ostatními členy GCC, kteří si stěžují na její mocenské choutky.

Z materiálů, které začaly v GCC vycházet, je třeba dále počítat s výročními zprávami Federation of GCC Chambers of Commerce and Industry. Jde o výroční zprávy poměrně nové, ale vzhledem k výše uvedené přijaté koncepci nejvyšších orgánů GCC o úloze obchodních komor můžeme počítat se zvětšující se podporou této instituce ze strany orgánů GCC i ze strany obchodních komor jednotlivých členských států.

Rozhodující postavení jak v rozsahu a zpracování dostupných údajů, tak i v práci na jednotlivých společných projektech a především v podílu na objevujících se představách má však stále Generální sekretariát GCC. Rozhodující je zejména jeho úloha při koncipování střednědobých a dlouhodobých strategií plánů.

Poznámka: Druhá část této stati bude uveřejněna v časopise Mezinárodní vztahy, 2/1998.